XXXI skyrius

Valstybės gynimo konstituciniai pagrindai

prof. dr. Dainius Žalimas

XXXI SKYRIAUS TURINYS

1. Valstybės gynimo samprata ir konstituciniai principai 793
2. Valstybės gynybos tarptautiniai įsipareigojimai konstitucinių nuostatų kontekste 797
3. Valstybės gynimo institucijos ir jų įgaliojimai 799
4. Valstybės gynimo taryba 803
5. Karo padėtis, nepaprastoji padėtis, mobilizacija 805
6. Karo ir alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba 808

1. Valstybės gynimo samprata ir konstituciniai principai

Kaip ir Lietuvos Respublikos užsienio politikos, valstybės gynimo konstituciniai pagrindai įtvirtinti Konstitucijos XIII skirsnyje „Užsienio politika ir valstybės gynimas“. Paminėtini šie Konstitucijos straipsniai, įtvirtinantys valstybės gynimo pagrindus: 137 straipsnis (masinio naikinimo ginklų ir užsienio karinių bazių draudimo principai), 139 straipsnis (karo prievolės, karo ir alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos bei krašto apsaugos organizavimo pagrindai), 140 straipsnis (valstybės gynimo institucijos), 141 straipsnis (karinėse ir sukarintose valstybės institucijose tarnaujančių asmenų veiklos ribojimai), 142 straipsnis (ginkluotųjų pajėgų panaudojimo, karo padėties ir mobilizacijos pagrindai), 144 straipsnis (nepaprastosios padėties pagrindai).

Valstybės gynimas konstituciškai gali turėti dvi prasmes. „Siaurąja prasme, atsižvelgiant į Konstitucijos 139 straipsnio 1 dalį, valstybės gynybos kategorija reiškia valstybės gynybą nuo užsienio ginkluoto užpuolimo, t. y. gynybos nuo nuo užsienio karinės grėsmės funkciją. Tačiau atsižvelgiant į visas Konstitucijos XIII skirsnio nuostatas, kurios nustato ir konstitucinės santvarkos bei visuomenės rimties apsaugos priemones, ir į Konstitucijos XIII skirsnio nuostatų pagrindu esantį jos 3 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą principą, kad Tauta ir kiekvienas pilietis turi teisę priešintis bet kam, kas prievarta kėsinasi į Lietuvos valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą, konstitucinę santvarką, tikslesnė yra konstitucinė valstybės gynimo samprata plačiąja prasme, t. y. tapati valstybės apsaugos nuo išorės ir vidaus grėsmių funkcijai. Taigi *valstybės gynimas (apsauga)* yra prioritetinė valstybės valdžios ir visų piliečių priedermė, įpareigojanti užtikrinti prioritetinių konstitucinių vertybių – valstybės nepriklausomybės, teritorijos vientisumo, konstitucinės santvarkos – apsaugą, kuri garantuoja valstybės saugumą ir kuriai būtinos specialios konstitucinės priemonės bei atskira institucinė karinių ir sukarintų valstybės institucijų sistema (tokią konstitucinę valstybės gynimo (apsaugos) sampratą galima suformuluoti pagal Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimą[1908]).

Pabrėžtina, kad pagal Konstituciją valstybės gynimas siaurąja prasme gali būti vykdomas individualiai (tik Lietuvos valstybės savigyna) ir kolektyviai, t. y. kartu su kitomis valstybėmis – Lietuvos sąjungininkėmis įgyvendinant Jungtinių Tautų Chartijos[1909] 51 straipsnyje pripažįstamą individualios ir kolektyvinės savigynos teisę bei šio straipsnio nuostatomis grindžiamų kolektyvinės gynybos (tarpusavio pagalbos) sutarčių (pavyzdžiui, Šiaurės Atlanto Sutarties[1910] 5 str.) nustatytus bendros gynybos įsipareigojimus. Panašiai, atsižvelgdamas, *inter alia,* į Konstitucijos 138 straipsnio 1 dalies 2 punkte ir 142 straipsnio 1 dalyje nustatytus Seimo įgaliojimus ratifikuoti tarpusavio pagalbos sutartis ir priimti sprendimą dėl ginkluotųjų pajėgų panaudojimo, kai prireikia vykdyti Lietuvos valstybės įsipareigojimus pagal Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis, Konstitucinis Teismas 2011 m. kovo 15 d. nutarime[1911] padarė išvadą, kad „valstybės nepriklausomybės ir saugumo užtikrinimas, *inter alia*, panaudojant ginkluotąsias pajėgas, pagal Konstituciją gali būti organizuojamas ir vykdomas tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu mastu (lygiu)“.

Išskirtini šie eksplicitiniai ir implicitiniai valstybės gynimo (apsaugos) konstituci-

[1908] Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 115-4888. Tokia valstybės apsaugos samprata suformuluota ir Konstitucinio Teismo 2015 m. lapkričio 4 d. nutarime (TAR, 2015-11-04, Nr. 17587).

[1909] Jungtinių Tautų Chartija. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 15-557.

[1910] Šiaurės Atlanto Sutartis. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 40-1299.

[1911] Konstitucinio Teismo 2011 m. kovo 15 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 32-1503.

niai principai:

1. Visuotinės gynybos principas. Valstybės gynimo visuotinumą suponuoja minėtoji Konstitucijos 3 straipsnio 2 dalies nuostata („Tauta ir kiekvienas pilietis turi teisę priešintis bet kam, kas prievarta kėsinasi į Lietuvos valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą, konstitucinę santvarką“), taip pat 139 straipsnio 1 dalis, kurioje numatyta ne tik kiekvieno Lietuvos Respublikos piliečio teisė, bet ir pareiga ginti Lietuvos valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo. Tokios konstitucinės formuluotės ir ypatingas valstybės gynimo (apsaugos) objektas (prioritetinės konstitucinės vertybės) taip pat suponuoja, kad valstybės gynimas yra imperatyvus ir besąlygiškas, t. y. draudžiama susaistyti teisėtą Lietuvos valstybės gynimą kokiomis nors papildomomis sąlygomis ir Lietuvos Respublikos piliečių besąlyginę teisę ginti savo valstybę visomis teisėtomis priemonėmis, *inter alia*, tais atvejais, kai valstybės institucijų veikla yra suvaržyta ir nėra atitinkamų jų sprendimų. Tokia samprata pagrįstas visuotinės ir besąlyginės gynybos principas yra įtvirtintas ir ordinarinėje teisėje[1912].

2. Masinio naikinimo ginklų draudimas. Pagal Konstitucijos 137 straipsnį, Lietuvos Respublikos teritorijoje, *inter alia,* negali būti masinio naikinimo ginklų. Masinio naikinimo ginklai gali būti apibrėžti kaip tokie ginklai, kurie pagal savo pobūdį daro karine būtinybe nepateisinamą ir kur kas ją viršijančią ilgalaikę žalą žmonėms ir aplinkai, be atrankos naikindami karinius ir civilius objektus.

Pagal Konstitucijos 137 straipsnį, Lietuvos Respublikos teritorijoje negali būti visų rūšių masinio naikinimo ginklų: 1) biologinių (bakteriologinių) ginklų, t. y. ginklų, kuriais priešiškais tikslais panaudojamos mikrobinės ar kitos biologinės medžiagos arba toksinai[1913]; 2) cheminių ginklų, t. y. ginklų, kuriais priešiškais tikslais panaudojamos nuodingos cheminės medžiagos[1914]; 3) branduolinių ginklų, t. y. ginklų, kuriais priešiškais tikslais panaudojamos radioaktyviosios (skylančiosios) medžiagos[1915].

Konstitucijos 137 straipsnyje nustatytas masinio naikinimo ginklų draudimas suponuoja draudimus Lietuvos valstybei įsigyti, gaminti, turėti ir naudoti tokius ginklus, taip pat draudimus leisti kitoms valstybėms įvežti, gaminti, laikyti ir naudoti tokius ginklus Lietuvos Respublikos teritorijoje.

3. Užsienio valstybių karinių bazių draudimas. Kita Konstitucijos 137 straipsnio nuostata yra užsienio valstybių karinių bazių draudimas Lietuvos Respublikos teritorijoje.

Karinės bazės sąvoka nėra atskleidžiama nei tarptautinės teisės, nei Lietuvos Respublikos teisės aktuose, nei Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Konstitucijoje vartojamos dvi skirtingos – karinių bazių ir kariuomenės dalinių – sąvokos (pagal Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postso-

---

[1912] Žr. Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo priedėlio 7 skyrių (*Valstybės žinios,* 1997, Nr. 2-16; 2000, Nr. 92-2849; 2003, Nr. 42-1922; 2004, Nr. 39-1270; 2006, Nr. 102-3936, Nr. 116-4398; 2008, Nr. 38-1378; 2009, Nr. 95-4034; TAR, 2014-10-28, Nr. 15004; TAR, 2019-12-27, Nr. 21315; TAR, 2020-05-22, Nr. 10914; TAR, 2020-07-16, Nr. 15876), taip pat Ginkluotos gynybos ir pasipriešinimo agresijai įstatymo (*Valstybės žinios*, 2000, Nr. 64-1927, Nr. 92-2853; 2010, Nr. 63-3100; TAR, 2014-10-28, Nr. 15002; TAR, 2014-12-29, Nr. 20782; TAR, 2017-07-11, Nr. 11938; TAR, 2020-05-22, Nr. 10904; TAR, 2020-07-16, Nr. 15867) 6 straipsnį.

[1913] Tokie ginklai buvo visiškai uždrausti pagal 1972 metų Konvenciją dėl bakteriologinių ir toksinių ginklų kūrimo, gamybos ir saugojimo uždraudimo bei jų sunaikinimo (Biologinio ginklo konvencija). *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 59-1370.

[1914] Cheminiai ginklai taip pat yra visiškai uždrausti pagal 1993 metų Konvenciją dėl cheminio ginklo kūrimo, gamybos, kaupimo ir panaudojimo bei jo sunaikinimo (Cheminio ginklo konvencija). *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 35-935.

vietines Rytų sąjungas“ 3 straipsnį, Lietuvoje negali būti Rusijos, NVS ar į ją įeinančių valstybių karinių bazių ir kariuomenės dalinių). Tai leidžia teigti, kad pagal Konstituciją draudžiamas ne bet koks kitų valstybių (išskyrus NVS šalis) karinių vienetų buvimas Lietuvos Respublikos teritorijoje, o tik toks, kuris gali būti laikomas karine baze, t. y. turintis papildomų požymių. Užsienio valstybės karine baze, kurios buvimą Lietuvos Respublikos teritorijoje draudžia Konstitucija, galima laikyti karinę teritoriją, kuri pagal tarptautinę sutartį ar susitarimą neterminuotai arba ilgą laiką yra valdoma kitos valstybės ginkluotųjų pajėgų ir naudojama išskirtinai jų reikmėms (t. y. kitos valstybės ginkluotųjų pajėgų dislokavimą Lietuvos Respublikos teritorijos dalyje, turintį šiuos požymius: sutartinis pagrindas, užsienio valstybės karinė teritorija, karinė įranga ir infrastruktūra, nuolatinumas, eksteritorialumas)[1916].

Taigi, visų pirma, pagal Konstitucijos 137 straipsnį nėra draudžiamas toks užsienio valstybių karinių vienetų (dalinių) buvimas Lietuvos Respublikos teritorijoje, kuris padeda užtikrinti Lietuvos valstybės gynybą – prioritetinių konstitucinių vertybių (valstybės nepriklausomybės, teritorijos vientisumo, konstitucinės santvarkos) apsaugą. 2011 m. kovo 15 d. nutarime Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad pagal Konstituciją „gali būti numatytos įvairios valstybės nepriklausomybės ir saugumo užtikrinimo tarptautiniu mastu (lygiu) priemonės, *inter alia*, kolektyvinė ir (ar) kitokia bendra tarptautinė ginkluota gynyba, tarptautinės taikos ir saugumo stiprinimas, kitoks tarptautinis karinio pobūdžio bendradarbiavimas, kurio pagrindas, tikslas, pobūdis yra aiškūs, konstituciškai pateisinami“[1917].

Antra, istorinis ir teleologinis Konstitucijos 137 straipsnio aiškinimas[1918] lemia tai, kad užsienio valstybių karinių bazių draudimas nėra absoliutus. Viena vertus, pagal Konstitucijos 137 straipsnį, Lietuvos Respublikos teritorijoje draudžiama būti tokioms karinėms bazėms, kurias valdo ir kontroliuoja užsienio valstybės; kita vertus, toks draudimas nereiškia, kad Lietuvos Respublikos teritorijoje negali būti tokių karinių bazių, kurias pagal Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis*, inter alia,* Seimo ratifikuotą kolektyvinės gynybos sutartį, valdo ir kontroliuoja Lietuvos Respublika bendrai (kartu) su valstybėmis sąjungininkėmis (Konstitucinio Teismo 2011 m. kovo 15 d. nutarimas[1919]). Vadinasi, atsižvelgiant į Lietuvos valstybės vakarietiškąją geopolitinę orientaciją, Lietuvos Respublikos teritorijoje gali būti steigiamos Lietuvos ir bendroms NATO valstybių gynybos reikmėms skirtos kitų NATO šalių karinės bazės, jeigu jos atitiktų vieną sąlygą – būtų valdomos ir kontroliuojamos kartu su Lietuvos Respublika.

Trečia, atsižvelgiant į Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į

[1916] Žalimas, D. Konstitucinio užsienio valstybių karinių bazių draudimo turinys. *Konstitucinė jurisprudencija*, 2008, Nr. 1, p. 343–346.

[1917] Išsamiau tokį tarptautinį bendradarbiavimą, *inter alia*, kitų valstybių karinių vienetų atvykimą į Lietuvos Respublikos teritoriją ir panaudojimą kolektyvinės gynybos bei kitų tarptautinių karinių operacijų tikslais, jų dalyvavimą tarptautinėse karinėse pratybose ir kituose karinio bendradarbiavimo renginiuose Lietuvos Respublikos teritorijoje reguliuoja Tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų karinio bendradarbiavimo renginių įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 58-1133; 2002, Nr. 13-465; 2004, Nr. 25-762; 2005, Nr. 66-2351; 2009, Nr. 75-3067; 2011, Nr. 52-2506, Nr. 72-3467, Nr. 86-4155; TAR, 2015-07-07, Nr. 11104; TAR, 2017-12-29, Nr. 21596; TAR, 2018-06-30, Nr. 10966; TAR, 2018-11-12, Nr. 18210; TAR, 2018-12-28, Nr. 21829; TAR, 2019-12-27, Nr. 21316; TAR, 2020-07-15, Nr. 15766; TAR, 2020-12-17, Nr. 27615.

[1918] Tai yra, atsižvelgiant į tai, kad šiuo Konstitucijos straipsniu buvo siekta pirmiausia pabrėžti neteisėtą buvusios SSRS (Rusijos Federacijos) kariuomenės buvimą Lietuvos Respublikos teritorijoje Konstitucijos priėmimo metu, o ne užkirsti kelią veiksmingiausioms prioritetinių konstitucinių vertybių gynybos priemonėms, *inter alia*, valstybių, Lietuvos sąjungininkių, karinių bazių steigimui.

[1919] Konstitucinio Teismo 2011 m. kovo 15 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 32-1503.

postsovietines Rytų sąjungas“ 3 straipsnį, pabrėžtina, kad Lietuvos Respublikos teritorijoje jokiomis sąlygomis negali būti steigiamos Rusijos Federacijos ir kitų NVS šalių karinės bazės. Be to, Lietuvos Respublikos teritorijoje negali būti šių valstybių kariuomenės dalinių, bet šis draudimas nėra absoliutus: Konstitucinis Teismas minėtajame 2011 m. kovo 15 d. nutarime pabrėžė, kad, viena vertus, Lietuvos Respublikos teritorijoje negali būti kariuomenės vienetų, kurių buvimą (dislokaciją, panaudojimą) valdo ir kontroliuoja Rusija ar kitos NVS šalys, o kita vertus, pagal Konstituciją galimas griežtai ribotų Rusijos ir kitų NVS šalių riboto dydžio kariuomenės vienetų trumpalaikis dalyvavimas Lietuvos Respublikos teritorijoje rengiamose kolektyvinės gynybos sutarties šalių ir kitų valstybių pratybose, kurias valdo ir kontroliuoja Lietuvos Respublika bendrai (kartu) su valstybėmis sąjungininkėmis, taip pat tokių kariuomenės vienetų pasitelkimas tarptautinėms katastrofų, epidemijų, gaivalinių ir kitų didelių nelaimių padarinių šalinimo priemonėms Lietuvos Respublikos teritorijoje vykdyti, kai tokio pasitelkimo pagrindas, tikslas, pobūdis yra aiškūs, konstituciškai pateisinami ir tas priemones valdo, kontroliuoja Lietuvos Respublika[1920]. Žinoma, net ir toks ribotas karinis bendradarbiavimas su agresiją prieš Ukrainą vykdančiomis valstybėmis – Rusija ir Baltarusija – jau nebebūtų konstituciškai pateisinamas, nes tokia agresija yra grėsmė Lietuvos ir jos sąjungininkių bei visam tarptautiniam saugumui.

4. Demokratinė civilinė karinių ir sukarintų valstybės institucijų kontrolė. Šis principas išvedamas iš visuminio konstitucinio teisinio reguliavimo. Kaip ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas[1921], demokratinė civilinė karinių ir sukarintų valstybės institucijų (įskaitant ginkluotąsias pajėgas) kontrolė yra būtina pilietinio demokratinio valdymo, taigi ir teisinės valstybės, prielaida ir yra kildinama iš konstitucinio reikalavimo, kad Lietuvos valstybės valdžia būtų organizuota demokratiškai ir kad šalyje būtų demokratinis politinis režimas, konstitucinio atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės imperatyvo, konstitucinio atsakingo valdymo principo bei kitų Konstitucijos nuostatų; demokratinė civilinė karinių ir sukarintų valstybės institucijų kontrolė, *inter alia*, suponuoja tai, kad karinės ir sukarintos valstybės institucijos negali turėti prioriteto prieš civilines valstybės institucijas, karinių ir sukarintų valstybės institucijų bei jų pareigūnų sprendimai turi būti grindžiami civilinių valstybės institucijų sprendimais, karinės valstybės institucijos turi būti atskaitingos civilinėms valstybės institucijoms ir jų kontroliuojamos.

Demokratinės civilinės kontrolės objektas yra karinės ir sukarintos valstybės institucijos bei jų veikla. Iš 2012 m. vasario 27 d. Konstitucinio Teismo nutarimo aišku, kad karinės valstybės institucijos yra krašto apsaugos sistemos institucijos (pirmiausia kariuomenė), kuriose atliekama karo tarnyba ir kurios yra skirtos valstybei ginti nuo agresijos ir gynybos srities tarptautiniams įsipareigojimams vykdyti; sukarintos valstybės institucijos yra statutinės valstybės institucijos, nepriskirtinos krašto apsaugos sistemai, kurių paskirtis yra susijusi su kitomis valstybės ir visuomenės saugumui svarbiomis sritimis (valstybės sienos apsauga ir kontrole, viešosios tvarkos užtikrinimu, nusikaltimų tyrimu, valstybės paslapčių apsauga ir pan.) ir kuriose atliekama statutinė valstybės tarnyba (statutinėms

[1920] Šiuo požiūriu taip pat žr. minėtojo Tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų karinio bendradarbiavimo renginių įstatymo 14 straipsnį.

[1921] Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 181-6708; 2011 m. kovo 15 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 32-1503; 2012 m. vasario 27 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 26-1200.

valstybės institucijoms priskirtinos Konstitucijos 141 straipsnyje minimos policijos, vidaus tarnybos ir saugumo tarnybos įstaigos, taip pat kitos valstybės institucijos, kurių veikla atsižvelgiant į jų paskirtį ir funkcijas turi būti organizuojama remiantis statutiniais santykiais)[1922].

Demokratinės civilinės karinių ir sukarintų valstybės institucijų kontrolės principas yra išreikštas, *inter alia*, šiose Konstitucijos XIII skirsnio nuostatose: 1) Konstitucijos 140 straipsnio 1 dalyje, pagal kurią svarbiausius valstybės gynybos klausimus svarsto ir koordinuoja Valstybės gynimo taryba; 2) Konstitucijos 140 straipsnio 2 dalyje, pagal kurią vyriausiasis valstybės ginkluotųjų pajėgų vadas yra Respublikos Prezidentas; 3) Konstitucijos 140 straipsnio 3 dalies nuostatoje, pagal kurią už valstybės ginkluotųjų pajėgų tvarkymą ir vadovavimą joms Seimui yra atsakingi Vyriausybė, krašto apsaugos ministras, kariuomenės vadas; 4) Konstitucijos 140 straipsnio 3 dalies nuostatoje, pagal kurią krašto apsaugos ministru negali būti neišėjęs į atsargą karys (t. y. krašto apsaugos ministru gali būti tik civilis); 5) Konstitucijos 141 straipsnyje, kuriame nustatytas karinių ir sukarintų (statutinių) valstybės institucijų depolitizavimo reikalavimas[1923], t. y. draudimai krašto apsaugos sistemos kariams ir statutinių valstybės institucijų pareigūnams būti Seimo nariais ir savivaldybių tarybų nariais, užimti pareigas civilinėje valstybės tarnyboje, dalyvauti politinių partijų ir politinių organizacijų veikloje; 6) Konstitucijos 142 straipsnyje bei 144 straipsnio 1 ir 2 dalyse, kuriose nustatyti Seimo ir Respublikos Prezidento įgaliojimai priimti sprendimus panaudoti ginkluotąsias pajėgas, įvesti karo ir nepaprastąją padėtį, skelbti mobilizaciją ir demobilizaciją.

5. Lietuvos valstybės vakarietiškoji geopolitinė orientacija. Šis principas yra bendras Lietuvos Respublikos užsienio politikai ir valstybės gynimui (plačiau apie jo ištakas ir turinį žr. XXX skyriaus 1 poskyrį). Kaip minėta, Lietuvos valstybės vakarietiškosios geopolitinės orientacijos principas įtvirtina konstitucinį imperatyvą Lietuvos Respublikai būti visateise ES ir NATO nare bei deramai vykdyti šios narystės įsipareigojimus. Valstybės gynimo kontekste tokia Lietuvos valstybės geopolitinės orientacijos principo samprata, *inter alia*, suponuoja Lietuvos Respublikos rėmimąsi NATO kolektyvinės gynybos sistema ir ES narių solidarumu, vadovavimąsi NATO ir ES valstybių saugumo nedalomumo samprata, NATO ir ES narystės įsipareigojimų vykdymo prioritetą kitų tarptautinių įsipareigojimų atžvilgiu.

2. Valstybės gynybos tarptautiniai įsipareigojimai konstitucinių nuostatų kontekste

Svarbiausi Lietuvos valstybės gynybos tarptautiniai įsipareigojimai kyla iš jos narystės NATO ir ES. Didžiausias valstybės saugumo ir veiksmingos gynybos garantijas suteikia šalies narystė NATO, nes pagrindinis šios organizacijos veiklos principas yra kolektyvinė gynyba[1924] (Šiaurės Atlanto Sutarties 5 str.). Pagal šį principą, vienos ar kelių

[1922] Tokia sukarintų valstybės institucijų samprata pakartota Konstitucinio Teismo 2015 m. lapkričio 4 d. nutarime. TAR, 2015-11-04, Nr. 17587.

[1923] Konstitucinis Teismas 2015 m. lapkričio 4 d. nutarime (TAR, 2015-11-04, Nr. 17587) pabrėžė, kad Konstitucijos 141 straipsnyje yra *expressis verbis* įtvirtinti tam tikri specialūs karių veiklos apribojimai, kuriais siekiama užtikrinti karinių valstybės institucijų depolitizavimą, ir išreiškiamas konstitucinis civilinės demokratinės karinių valstybės institucijų kontrolės principas.

[1924] Plačiau apie NATO tikslus, principus ir pagrindinius valstybių narių įsipareigojimus: Žalimas, D., Žaltauskaitė-Žalimienė, S., Petrauskas, Z., Saladžius, J. *Tarptautinės organizacijos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 912-916.

NATO narių ginkluotas užpuolimas laikomas visų NATO narių užpuolimu, todėl NATO narės yra susaistytos kolektyvinės gynybos įsipareigojimų, t. y. tokio ginkluoto užpuolimo atveju privalo įgyvendinti JT Chartijos 51 straipsnyje pripažįstamą kolektyvinės savigynos teisę suteikdamos pagalbą užpultai narei (narėms). Pabrėžtina, kad tokia pagalba turi būti veiksminga, t. y. pirmiausia turi būti panaudojama ginkluota jėga, nes ji turi būti tokia, kad atkurtų ginkluotu užpuolimu pažeistą Šiaurės Atlanto regiono saugumą ir jį palaikytų.

Atsižvelgiant į konstitucinį Lietuvos valstybės vakarietiškosios geopolitinės orientacijos principą, Šiaurės Atlanto Sutarties 5 straipsnio nuostatos turi įtakos suvokiant Konstitucijos 142 straipsnio 2 dalies nuostatas, reguliuojančias valstybės gynimą ginkluoto užpuolimo atveju. Visų pirma, atitinkamai aiškintina pati ginkluoto užpuolimo, keliančio grėsmę valstybės suverenumui ar teritorijos vientisumui, sąvoka, kuri yra tarptautinės teisinės prigimties: kadangi Lietuvos valstybės geopolitinės orientacijos principas, *inter alia*, suponuoja NATO valstybių saugumo nedalomumą, konstitucinė ginkluoto užpuolimo, keliančio grėsmę valstybės suverenumui ar teritorijos vientisumui, sąvoka, *inter alia*, apima ir kitų NATO narių ginkluotą užpuolimą[1925]. Antra, gynybos nuo ginkluotos agresijos sąvoka (taip pat tarptautinės teisinės prigimties) apima ir valstybės gynimo tarptautiniu mastu (lygiu) formas, t. y. pirmiausia ginkluotą pagalbą pagal Šiaurės Atlanto Sutarties 5 straipsnį (Lietuvos valstybės ginkluotą pagalbą kitoms NATO narėms ir kitų NATO narių ginkluotą pagalbą Lietuvos valstybei). Trečia, atsižvelgdami į konstitucinį *pacta sunt servanda* imperatyvą[1926], Respublikos Prezidentas ir Seimas privalo priimti būtinus šalies įsipareigojimams pagal Šiaurės Atlanto Sutarties 5 straipsnį vykdyti sprendimus dėl ginkluotųjų pajėgų panaudojimo, t. y. Lietuvos Respublikos dalyvavimas NATO kolektyvinės gynybos (5 straipsnio) operacijose yra konstitucinis imperatyvas[1927].

Kiti svarbiausi Lietuvos Respublikos įsipareigojimai pagal Šiaurės Atlanto Sutartį yra susiję su NATO narių solidarumo principu. Iš jų išskirtinas bendrojo pobūdžio NATO narių įsipareigojimas solidariai prisidėti prie Šiaurės Atlanto Sutarties tikslų įgyvendinimo, *inter alia,* jos preambulėje deklaruoto tikslo išsaugoti taiką ir saugumą. Šis įsipareigojimas suponuoja NATO narių dalyvavimą vadinamosiose ne 5 straipsnio operacijose, t. y. visose kitose, nei vykdomos pagal Sutarties 5 straipsnį, operacijose Šiaurės Atlanto regiono saugumui užtikrinti (pvz., krizių valdymo ar taikos operacijose). Tiesa, įsipareigojimai dalyvauti ne 5 straipsnio operacijose nėra tiek imperatyvūs, kaip pagal Šiaurės Atlanto Sutarties 5 straipsnį, ir NATO narės turi galimybę apskritai pritardamos tam tikros ne 5 straipsnio operacijos vykdymui joje nedalyvauti arba pasitraukti iš jos[1928].

Su NATO narių solidarumo principu taip pat susiję jų įsipareigojimai pagal Šiaurės

---

[1925] Šiuo požiūriu pabrėžtina, kad Tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų karinio bendradarbiavimo renginių įstatymo (*Valstybės žinio*s, 1994, Nr. 58-1133; 2002, Nr. 13-465; 2004, Nr. 25-762; 2005, Nr. 66-2351; 2009, Nr. 75-3067; 2011, Nr. 52-2506, Nr. 72-3467, Nr. 86-4155; TAR, 2015-07-07, Nr. 11104; TAR, 2017-12-29, Nr. 21596; TAR, 2018-06-30, Nr. 10966; TAR, 2018-11-12, Nr. 18210; TAR, 2018-12-28, Nr. 21829; TAR, 2019-12-27, Nr. 21316; TAR, 2020-07-15, Nr. 15766; TAR, 2020-12-17, Nr. 27615) preambulėje Seimas, pripažindamas fundamentalųjį kolektyvinės gynybos sutarčių principą, įtvirtintą Šiaurės Atlanto Sutarties 5 straipsnyje, pagal kurį vienos ar kelių šios sutarties šalių ginkluotas užpuolimas laikomas visų sutarties šalių ginkluotuoju užpuolimu, kartu konstatavo, kad „Lietuvos Respublikai tapus Šiaurės Atlanto sutarties dalyve, kitos arba kitų šios sutarties šalių ginkluotas užpuolimas taip pat reikš Lietuvos Respublikos ginkluotą užpuolimą, keliantį grėsmę valstybės suverenumui ar teritorijos vientisumui“.

[1926] Plačiau: XXX skyriaus 1 dalyje.

[1927] Jo įgyvendinimą reguliuoja minėtojo Tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų karinio bendradarbiavimo renginių įstatymo 5 straipsnis „Kolektyvinės gynybos operacijos“.

[1928] Lietuvos Respublikos dalyvavimą NATO ne 5 straipsnio operacijose reguliuoja minėtojo Tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų karinio bendradarbiavimo renginių įstatymo 6 straipsnis „Kitos operacijos“.

Atlanto Sutarties 3 straipsnį, pagal kurį Sutarties šalys privalo atskirai ir kartu, nuolatinėmis ir veiksmingomis savo pačių bei tarpusavio paramos priemonėmis palaikyti ir plėtoti individualų bei kolektyvinį pajėgumą ginkluotam užpuolimui atremti. Šio straipsnio nuostatos suponuoja, *inter alia,* Lietuvos Respublikos įsipareigojimus užtikrinti atitinkančią NATO kolektyvinės gynybos sistemos poreikius nacionalinių gynybos pajėgumų plėtrą ir tokiai plėtrai būtiną nacionalinių gynybos išlaidų finansavimo lygį, deramą įslaptintos informacijos apsaugą[1929].

Su valstybės gynimu susiję ES narystės įsipareigojimai nustatyti Europos Sąjungos sutarties[1930] 42–46 straipsniuose. Pabrėžtina, kad šios sutarties 42 straipsnio 2 ir 7 dalyse nustatytas tų ES narių, kurios yra ir NATO narės (*inter alia*, Lietuvos Respublikos), bendros saugumo ir gynybos politikos įsipareigojimų suderinamumo su NATO narystės įsipareigojimais bei NATO vykdoma bendra saugumo ir gynybos politika principas. Bendros gynybos srityje nustatyti iš esmės simboliniai ES narių įsipareigojimai, realiai nereiškiantys ES bendros gynybos: nors pagal ES sutarties 42 straipsnio 7 dalį yra numatyti Sąjungos valstybių įsipareigojimai remiantis JT Chartijos 51 straipsniu suteikti agresiją patiriančiai valstybei narei visokeriopą įmanomą pagalbą ir paramą, prie bendros gynybos būtų pereita tik vieningu Europos Vadovų Tarybos sprendimu, be to, NATO narėmis esančių ES valstybių kolektyvinės gynybos pagrindu ir toliau lieka NATO.

Taigi iš tikrųjų svarbesni yra ES sutarties 42 straipsnio 3 dalyje nustatyti valstybių narių įsipareigojimai suteikti Sąjungai civilinius ir karinius pajėgumus (*inter alia*, Sutarties 43 straipsnio 1 dalyje nurodytoms vadinamosioms Petersbergo operacijoms[1931] vykdyti), taip pat nuosekliai tobulinti karinius pajėgumus. Kaip ir NATO ne 5 straipsnio operacijų atveju, ES narės turi galimybę apskritai pritardamos tam tikrai ES operacijai joje nedalyvauti arba pasitraukti iš jos[1932].

3. Valstybės gynimo institucijos ir jų įgaliojimai

Atsižvelgiant į konstitucinį teisinį reguliavimą, galima skirti dvi valstybės gynimo institucijų grupes: pagrindinių sprendimų priėmimo institucijos ir valstybės gynimo reikalų tvarkymo institucijos. Palyginti su užsienio politikos sritimi, pabrėžtina, kad valstybės gynimo sritis taip pat daugiausia priklauso vykdomosios valdžios kompetencijai, bet Seimas turi gerokai didesnius įgaliojimus spręsti pagrindinius valstybės gynimo srities klausimus.

Pagrindinių sprendimų priėmimo institucijos. 2011 m. kovo 15 d. nutarime[1933] Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad pagal Konstituciją sprendimus pagrindiniais valstybės gynimo klausimais priima dvi valstybės institucijos: Seimas ir Respublikos Prezidentas. Šios institucijos atlieka jų konstitucinį statusą atitinkančias specifines funkcijas.

[1929] Šiame kontekste pabrėžtina, kad 2011 m. liepos 7 d. nutarime (*Valstybės žinios*, 2011, Nr. 844106) Konstitucinis Teismas konstatavo, kad „reglamentuodama valstybės paslapčių apsaugą, Lietuvos Respublika negali nustatyti žemesnių šios apsaugos standartų nei ES ir NATO įslaptintos informacijos apsaugos standartai“.

[1930] Europos Sąjungos oficialusis leidinys, C 115, p. 13–45.

[1931] Tai – bendri nusiginklavimo veiksmai, humanitarinės ir gelbėjimo, karinio konsultavimo bei pagalbos, konfliktų prevencijos ir taikos palaikymo, kovinių pajėgų vykdomos krizių valdymo operacijos, įskaitant taikdarystę ir stabilizavimo po konfliktų operacijas (*inter alia*, prisidedant prie kovos su terorizmu).

[1932] Lietuvos Respublikos dalyvavimą šiose ES operacijose taip pat reguliuoja minėtojo Tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų karinio bendradarbiavimo renginių įstatymo 6 straipsnis.

[1933] Konstitucinio Teismo 2011 m. kovo 15 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 84-4106.

Seimas visų pirma pagal Konstitucijos 67 straipsnio 20 punktą, 142 straipsnį ir 144 straipsnio 1 bei 2 dalis yra konstituciškai įgaliotas priimti galutinius sprendimus pagrindiniais valstybės gynimo (apsaugos) klausimais: dėl karo ar nepaprastosios padėties įvedimo ir atšaukimo, mobilizacijos ar demobilizacijos paskelbimo, ginkluotųjų pajėgų panaudojimo. Nors Konstitucijos 142 straipsnyje yra nurodytos trys ypatingos valstybės gynimo priemonės (karo padėtis, mobilizacija ir ginkluotųjų pajėgų panaudojimas), tai nereiškia, kad kiekvienu atveju būtina taikyti visas šias priemones, t. y. atsižvelgiant į konkrečią situaciją taikomos tik tos iš jų, kurių reikia Tėvynei ginti arba vykdyti Lietuvos valstybės tarptautiniams įsipareigojimams.

Pabrėžtina, kad Konstitucijos 142 straipsnyje nurodytas sprendimas dėl ginkluotųjų pajėgų panaudojimo suponuoja sprendimą panaudoti jas pagal paskirtį, t. y. ginkluotos gynybos ar tarptautinėse karinėse operacijose, o ne sprendimą dėl ginkluotųjų pajėgų rengimo ar kitokių jų reikalų tvarkymo priemonių (pvz., dėl pratybų) ir ne sprendimą dėl būtinos ginkluotųjų pajėgų pagalbos kitoms valstybės institucijoms (pvz., atliekant stichinių nelaimių padarinių likvidavimo darbus).

Taip pat pabrėžtina, kad tais atvejais, kai imamasi valstybės gynimo tarptautiniu mastu (lygiu) priemonių, sprendimas dėl ginkluotųjų pajėgų panaudojimo gali apimti ir sprendimą dėl Lietuvos Respublikos ginkluotųjų pajėgų panaudojimo užsienyje bei sprendimą leisti atvykti ir panaudoti Lietuvos Respublikos teritorijoje kitų valstybių ginkluotąsias pajėgas kolektyvinės gynybos ar kitų tarptautinių karinių operacijų tikslais[1934]. Be to, Konstitucija implikuoja Seimo diskrecijos priimti galutinį sprendimą dėl ginkluotųjų pajėgų panaudojimo apribojimus: minėtajame 2011 m. kovo 15 d. nutarime Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad Seimas yra saistomas Konstitucijoje įtvirtintų vertybių ir konstituciškai svarbių tikslų, *inter alia*, valstybės nepriklausomybės, tarptautinių įsipareigojimų vykdymo (*pacta sunt servanda* principo, įtvirtinto Konstitucijos 135 str. 1 d.). Tai suponuoja konstitucinę Seimo pareigą priimti būtinus valstybei ginti sprendimus dėl ginkluotųjų pajėgų panaudojimo, *inter alia*, vykdant įsipareigojimus pagal paties Seimo ratifikuotą kolektyvinės gynybos sutartį ir bendrus tokios sutarties šalių sprendimus bei užtikrinant ginkluotą gynybą ir pasipriešinimą patvirtinti Respublikos Prezidento sprendimą dėl gynybos nuo ginkluotos agresijos Lietuvos Respublikos, kitos arba kitų kolektyvinės gynybos sutarties šalių ginkluoto užpuolimo atveju (t. y. ir užpuolus kitą NATO valstybę, Seimas privalo patvirtinti Respublikos Prezidento sprendimą dėl Lietuvos Respublikos ginkluotos pagalbos šiai valstybei).

Antra, Seimas priima svarbiausius sprendimus ginkluotųjų pajėgų (ir saugumo tarnybos) tvarkymo srityje. Pagal Konstitucijos 84 straipsnio 14 punktą, Seimo pritarimas yra būtinas Respublikos Prezidentui skiriant ir atleidžiant kariuomenės vadą bei saugumo tarnybos vadovą (t. y. Valstybės saugumo departamento generalinį direktorių). Be to, kaip minėtajame 2011 m. kovo 15 d. nutarime konstatavo Konstitucinis Teismas, įstatymų leidėjas gali įtvirtinti ir tokius Konstitucijoje *expressis verbis* nenurodytus Seimo įgaliojimus, kurie atitinka Seimo konstitucinį teisinį statusą: vienas iš tokių Seimo įgaliojimų yra pri-

[1934] Žr. Tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų karinio bendradarbiavimo renginių įstatymo (*Valstybės žinios*, 1994, Nr. 58-1133; 2002, Nr. 13-465; 2004, Nr. 25-762; 2005, Nr. 66-2351; 2009, Nr. 753067; 2011, Nr. 52-2506, Nr. 72-3467, Nr. 86-4155; TAR, 2015-07-07, Nr. 11104; TAR, 2017-12-29, Nr. 21596; TAR, 2018-06-30, Nr. 10966; TAR, 2018-11-12, Nr. 18210; TAR, 2018-12-28, Nr. 21829; TAR, 2019-12-27, Nr. 21316; TAR, 2020-07-15, Nr. 15766; TAR, 2020-12-17, Nr. 27615) 5 ir 6 straipsniuose nustatytą teisinį reguliavimą, kuris minėtuoju Konstitucinio Teismo 2011 m. kovo 15 d. nutarimu buvo pripažintas neprieštaraujančiu Konstitucijai.

imti sprendimus dėl didelio dydžio Lietuvos Respublikos ginkluotųjų pajėgų dalyvavimo užsienyje rengiamose tarptautinėse karinėse pratybose ar kituose karinio bendradarbiavimo renginiuose ir dėl tarptautinių karinių pratybų ar kitų karinio bendradarbiavimo renginių Lietuvos Respublikos teritorijoje, kuriuose numatomas didelių užsienio valstybių ginkluotųjų pajėgų dalyvavimas[1935].

Respublikos Prezidentas pagal Konstitucijos 140 straipsnio 2 dalį yra vyriausiasis valstybės ginkluotųjų pajėgų vadas. Iš minėtojo Konstitucinio Teismo 2011 m. kovo 15 d. nutarimo aišku, kad iš tokio Respublikos Prezidento konstitucinio teisinio statuso kyla specifiniai jo eksplicitiniai ir implicitiniai konstituciniai valstybės gynimo srities įgaliojimai; tokį statusą turi atitikti įstatymuose nustatyti Konstitucijoje *expressis verbis* nenurodyti Respublikos Prezidento įgaliojimai, kurie taip pat neturėtų paneigti kitų valstybės institucijų (pirmiausia Seimo) konstitucinių įgaliojimų.

Visų pirma Respublikos Prezidentas yra konstituciškai įgaliotas teikti Seimui siūlymus priimti Konstitucijos 142 straipsnio 1 dalyje ir 144 straipsnio 1 dalyje numatytus sprendimus dėl karo ar nepaprastosios padėties įvedimo (ir atšaukimo), mobilizacijos ir demobilizacijos, ginkluotųjų pajėgų panaudojimo. Pabrėžtina, jog Respublikos Prezidento, kaip vyriausiojo valstybės ginkluotųjų pajėgų vado, konstitucinis teisinis statusas suponuoja, kad jis yra vienintelis valstybės pareigūnas, turintis tokių Seimo sprendimų iniciatyvos teisę[1936], t. y. kiti Konstitucijos 68 straipsnyje nurodyti įstatymų leidybos iniciatyvos subjektai (Seimo nariai, Vyriausybė ir 50 tūkstančių piliečių) šios teisės neturi.

Tačiau Seimo statuto 186^2 straipsnio 1 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu tokio išskirtinio ir individualaus Respublikos Prezidento statuso akivaizdžiai nepaisoma, nes pagal ją teisė rengti ir teikti Seimui Seimo nutarimų projektus dėl mobilizacijos ar demobilizacijos skelbimo, nepaprastosios padėties, karo padėties įvedimo ar atšaukimo, ginkluotųjų pajėgų panaudojimo, įgyvendinant Seimo įgaliojimus, numatytus Konstitucijos 142 straipsnio 1 dalyje ir 144 straipsnio 1 dalyje, suteikta Seimo Pirmininkui arba jo pareigas laikinai einančiam Seimo Pirmininko pavaduotojui[1937]. Taip sudaryta galimybė „apeiti“ Respublikos Prezidentą sprendžiant svarbiausius valstybės gynimo (apsaugos) – ginkluotųjų pajėgų panaudojimo, karo padėties, mobilizacijos ir nepaprastosios padėties – klausimus, taip pat be jokio konstitucinio pagrindo šiais klausimais Seimo Pirmininkas ir jo pareigas laikinai einantis Seimo Pirmininko pavaduotojas prilygintas Respublikos Prezidentui ir išskirtas iš kitų Seimo narių kaip įstatymų leidybos iniciatyvos subjektų. Praktikoje nepaprastoji padėtis buvo kelis kartus įvesta ne Respublikos Prezidento, o Seimo Pirmininko iniciatyva (kartais nutarimo projektą rengiant Vyriausybei), Respublikos Prezidentui neprieštaraujant dėl galimo jo konstitucinių įgaliojimų perėmimo[1938].

[1935] Žr. minėtojo Tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų karinio bendradarbiavimo renginių įstatymo 9 straipsnyje nustatytą teisinį reguliavimą, taip pat šio įstatymo 10 straipsnyje nustatytą teisinį reguliavimą, kuris Konstitucinio Teismo 2011 m. kovo 15 d. nutarimu buvo pripažintas neprieštaraujančiu Konstitucijai.

[1936] Išskirtinę Respublikos Prezidento teisę inicijuoti Seimo sprendimus dėl ginkluotųjų pajėgų panaudojimo taip pat galima grįsti jo konstituciniu įgaliojimu spręsti pagrindinius užsienio politikos klausimus (Konstitucijos 84 str. 1 p.). Pabrėžtina, kad minėtajame 2011 m. kovo 15 d. nutarime Konstitucinis Teismas pripažino neprieštaraujančiu Konstitucijai tokį Tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų karinio bendradarbiavimo renginių įstatymo 5 straipsnio 2 dalyje ir 6 straipsnio 2 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą, pagal kurį Seimas gali priimti sprendimus dėl ginkluotųjų pajėgų panaudojimo kolektyvinės gynybos ir kitose tarptautinėse karinėse operacijose tik Respublikos Prezidento teikimu.

[1937] Seimo statuto 186^2 straipsnis. „Seimo nutarimų dėl mobilizacijos skelbimo, nepaprastosios padėties, karo padėties įvedimo ar ginkluotųjų pajėgų panaudojimo projektų svarstymas ir priėmimas“. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 5-97; TAR, 2015-03-23, Nr. 04062; TAR, 2020-07-07, Nr. 15115.

[1938] Taip priimtas Seimo 2021 m. lapkričio 9 d. nutarimas „Dėl nepaprastosios padėties įvedimo“ (TAR, 2021-11-09, Nr.

Antra, pagal Konstitucijos 84 straipsnio 16 ir 17 punktus, 142 straipsnio 2 dalį ir 144 straipsnio 2 dalį, Respublikos Prezidentas yra konstituciškai įgaliotas grėsmės atveju nedelsiant priimti pirminius privalomus ir nedelsiant vykdytinus sprendimus pagrindiniais valstybės gynimo (apsaugos) klausimais: 1) dėl gynybos nuo ginkluotos agresijos (ginkluotųjų pajėgų panaudojimo, kuris, kaip minėta, gali apimti ir Lietuvos Respublikos ginkluotųjų pajėgų panaudojimą užsienyje, ir leidimą atvykti, taip pat panaudoti užsienio valstybių ginkluotąsias pajėgas Lietuvos Respublikoje), karo padėties įvedimo ir mobilizacijos – ginkluoto užpuolimo atveju, kai kyla grėsmė valstybės suverenumui ar teritorijos vientisumui (kaip minėta, tokie atvejai apima ir kitos ar kitų kolektyvinės gynybos sutarties šalių (NATO narių) ginkluotą užpuolimą). Pabrėžtina, kad Respublikos Prezidentas gali neatidėliotinais atvejais priimti pirminį sprendimą dėl ginkluotųjų pajėgų panaudojimo vykdant kitus nei kolektyvinės gynybos tarptautinius įsipareigojimus[1939]; 2) dėl nepaprastosios padėties įvedimo – tarp Seimo sesijų neatidėliotinais atvejais, kai kyla grėsmė konstitucinei santvarkai ar visuomenės rimčiai[1940] (šiuo įgaliojimu Respublikos Prezidentas pasinaudojo vieną kartą[1941]). Visi šie Respublikos Prezidento pirminiai sprendimai turi būti pateikti tvirtinti artimiausiam Seimo posėdžiui (tarp Seimo sesijų Respublikos Prezidentui sušaukiant neeilinę Seimo sesiją).

Trečia, Respublikos Prezidento, kaip vyriausiojo valstybės ginkluotųjų pajėgų vado, konstitucinis teisinis statusas implikuoja jo įgaliojimus strateginiu lygmeniu vadovauti valstybės ginkluotosioms pajėgoms (kariuomenei ir ginkluotosioms pajėgoms priskiriamoms vidaus tarnybos statutinių institucijų pajėgoms), *inter alia*, duodant joms pagrindines užduotis atlikti gynybos ir kitas karines operacijas, sprendžiant svarbiausius kariuomenės dislokavimo klausimus[1942].

Ketvirta, Respublikos Prezidentas priima svarbiausius sprendimus ginkluotųjų pajėgų (ir saugumo tarnybos) tvarkymo srityje: Seimo pritarimu jis skiria ir atleidžia kariuomenės vadą bei saugumo tarnybos vadovą (Konstitucijos 84 str. 14 p.); suteikia aukščiausius karinius laipsnius[1943] (Konstitucijos 84 str. 15 p.).

23202), Seimo 2021 m. gruodžio 7 d. nutarimas „Dėl nepaprastosios padėties įvedimo“ (TAR, 2021-12-07, Nr. 25308), Seimo 2022 m. kovo 10 d. nutarimas „Dėl nepaprastosios padėties įvedimo“ (TAR, 2022-03-10, Nr. 4618), Seimo 2022 m. balandžio 21 d. nutarimas „Dėl nepaprastosios padėties įvedimo“ (TAR, 2022-04-21, Nr. 8050).

[1939] Toks minėtojo Tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų karinio bendradarbiavimo renginių įstatymo 6 straipsnio 3 dalyje nustatytas Respublikos Prezidento įgaliojimas buvo pripažintas neprieštaraujančiu Konstitucijai dėl kolektyvinės gynybos ir kitų tarptautinių karinių operacijų panašumo (žr. Konstitucinio Teismo 2011 m. kovo 15 d. nutarimą).

[1940] Respublikos Prezidento dekretas dėl nepaprastosios padėties įvedimo turi būti kontrasignuotas Ministro Pirmininko (Konstitucijos 85 str., Lietuvos Respublikos nepaprastosios padėties įstatymo *(Valstybės žinios*, 2002, Nr. 64-2575; 2003, Nr. 38-1661, Nr. 38-1713; 2005, Nr. 67-2399; 2006, Nr. 72-2692; 2010, Nr. 13-618, Nr. 48-2304; 2011, Nr. 72-3469; 2012, Nr. 122-6112; TAR, 2015-03-27, Nr. 04364; TAR, 2016-06-23, Nr. 17529; TAR, 2018-01-23, Nr. 01018; TAR, 2019-07-03, Nr. 10927; TAR, 2019-12-19, Nr. 20650; TAR, 2020-04-30, Nr. 09206; TAR, 2020-05-22, Nr. 10912; TAR, 2020-07-16, Nr. 15877; TAR, 2020-12-29, Nr. 28942) 7 str. 2 d.).

[1941] Respublikos Prezidento 2022 m. vasario 24 d. dekretas „Dėl nepaprastosios padėties paskelbimo“. TAR, 2022-02-24, Nr. 3442.

[1942] Žr. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 7 straipsnio 7 dalį, 14 straipsnio 2, 5 ir 6 dalis (*Valstybės žinios*, 1998, Nr. 49-1325; 1999, Nr. 11-246; 2000, Nr. 92-2858; 2003, Nr. 32-1308; 2004, Nr. 169-6215; 2006, Nr. 72-2679; 2008, Nr. 38-1377; 2009, Nr. 29-1142, Nr. 95-4035; 2011, Nr. 46-2155; TAR, 2020-07-16, Nr. 2020-15869).

[1943] Pagal Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 10 straipsnio 2 dalies 14 punktą ir 55 straipsnio 2 dalį (*Valstybės žinios*, 1998, Nr. 49-1325; 1999, Nr. 11-246, Nr. 64-2069; 2003, Nr. 32-1308, Nr. 91(1)-4106; 2004, Nr. 169-6215; 2006, Nr. 72-2679; 2008, Nr. 38-1377; 2009, Nr. 29-1142; 2010, Nr. 63-3099; 2011, Nr. 46-2155, Nr. 86-4151; 2012, Nr. 129-6466, Nr. 135-6875; TAR, 2014-12-29, Nr. 20786), krašto apsaugos ministro siūlymu Respublikos Prezidentas teikia pulkininko (jūrų kapitono) ir generolų (admirolų) laipsnius. Respublikos Prezidento dekretas dėl tokių aukščiausiųjų karinių laipsnių suteikimo turi būti kontrasignuotas krašto apsaugos ministro (Konstitucijos 85 str., Krašto apsaugos sistemos

Valstybės gynimo reikalų tvarkymo institucijos. Pagal Konstitucijos 140 straipsnio 3 dalį, už ginkluotųjų pajėgų tvarkymą ir vadovavimą joms Seimui atsako Vyriausybė, krašto apsaugos ministras ir kariuomenės vadas.

Vyriausybė tvarko valstybės gynimo (apsaugos) reikalus atlikdama bendrąsias konstitucines (*inter alia*, Konstitucijos 94 str. numatytas) valstybės valdymo reikalų sprendimo funkcijas: rengia ir teikia Seimui valstybės biudžetą, kurio sudėtinė dalis yra valstybės gynimo (apsaugos) išlaidos, koordinuoja ministerijų ir kitų Vyriausybės įstaigų, atsakingų už valstybės gynimą (apsaugą), veiklą, priima sprendimus dėl kariuomenės aprūpinimo, ginkluotės įsigijimo ir krašto apsaugos sistemos materialinės bazės[1944], priima sprendimus dėl atitinkamo dydžio Lietuvos Respublikos ginkluotųjų pajėgų dalyvavimo užsienyje rengiamose tarptautinėse karinėse pratybose ar kituose karinio bendradarbiavimo renginiuose ir dėl tarptautinių karinių pratybų ar kitų karinio bendradarbiavimo renginių Lietuvos Respublikos teritorijoje, kuriuose numatomas atitinkamo dydžio užsienio valstybių ginkluotųjų pajėgų dalyvavimas[1945], ir pan.

Krašto apsaugos ministras yra už visą krašto apsaugą, *inter alia*, valstybės ginkluotųjų pajėgų tvarkymą atsakingas Vyriausybės narys. Pagal Konstitucijos 96 straipsnio 2 dalį ir 98 straipsnio 1 dalį, jis, *inter alia*, vadovauja jam pavestai valdymo sričiai, krašto apsaugos klausimais atstovauja Vyriausybei, sprendžia svarbiausius krašto apsaugos sistemos personalo, kariuomenės plėtros ir tvarkymo bei vadovavimo jai klausimus (įskaitant kariuomenės rengimą dalyvaujant užsienyje vykstančiose tarptautinėse karinėse pratybose ar kituose karinio bendradarbiavimo renginiuose ir rengiant tokias pratybas ar renginius Lietuvos Respublikos teritorijoje). Išsamiau krašto apsaugos ministro įgaliojimus reguliuoja ordinarinė teisė[1946].

Kariuomenės vadas yra aukščiausiasis valstybės karinis pareigūnas, vadovaujantis Lietuvos kariuomenei ir jai atstovaujantis. Jis atlieka kariuomenės reikalų tvarkymo ir karinio patarimo civilinei valstybės gynybos vadovybei (Respublikos Prezidentui ir krašto apsaugos ministrui), taip pat strateginio vadovavimo kariuomenės operacijoms vykdant civilinės valstybės gynybos vadovybės užduotis funkcijas[1947].

4. Valstybės gynimo taryba

Valstybės gynimo tarybos (toliau – VGT) veiklos konstituciniai pagrindai nustatyti Konstitucijos 140 straipsnio 1 dalyje: joje įtvirtinti VGT kompetencijos pradmenys, VGT sudėtis ir vadovavimas jos veiklai; taip pat nustatyta, kad VGT sudarymo, veiklos tvarka

organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 10 str. 2 d. 14 p.).

[1944] Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 7 straipsnio 4 dalis.

[1945] Tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų karinio bendradarbiavimo renginių įstatymo 9 straipsnio 2 dalis ir 10 straipsnio 2 dalis.

[1946] Žr., pvz., minėtojo Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 9 ir 10 straipsnius (*Valstybės žinios*, 1998, Nr. 49-1325; 2002, Nr. 102-4550; 2003, Nr. 32-1308; 2004, Nr. 169-6215; 2008, Nr. 38-1377; 2009, Nr. 29-1142, Nr. 95-4035; 2011, Nr. 46-2155, Nr. 72-3466; 2012, Nr. 129-6466, Nr. 135-6875; TAR, 2014-12-29, Nr. 20786; TAR, 2017-07-11, Nr. 11936; TAR, 2017-07-20, Nr. 12471; TAR, 2018-06-30, Nr. 10965; TAR, 2018-12-28, Nr. 21824; TAR, 2019-07-29, Nr. 12441; TAR, 2019-12-27, Nr. 21313; TAR, 2020-11-20, Nr. 24612; TAR, 2021-06-30, Nr. 14794; TAR, 2021-11-25, Nr. 24297).

[1947] Žr. Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo (13 *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 49-1325; 1999, Nr. 64-2069; 2003, Nr. 91(1)-4106; 2004, Nr. 169-6215; 2005, Nr. 143-5183; 2008, Nr. 38-1377; 2011, Nr. 46-2155, Nr. 86-4151; TAR, 2015-05-07, Nr. 06839; TAR, 2016-11-15, Nr. 26833; TAR, 2017-07-11, Nr. 11936; TAR, 2019-12-27, Nr. 21313; TAR, 2020-07-16, Nr. 15869) ir 14 straipsnius.

ir įgaliojimai turi būti sureguliuoti įstatymo. Įgyvendinant šią nuostatą, 1997 m. balandžio 30 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos valstybės gynimo tarybos įstatymas[1948] (toliau – VGT įstatymas).

VGT sudarymo ir veiklos tvarka. VGT jungia visas svarbiausias valstybės gynimo institucijas, įskaitant Konstitucijos 140 straipsnio 3 dalyje nurodytus atsakingus už ginkluotųjų pajėgų tvarkymą ir vadovavimą joms subjektus[1949]. Ją *ex officio* sudaro penki nariai – aukščiausieji valstybės pareigūnai, kurių kompetencija tiesiogiai susijusi su gynybos klausimais: 1) Respublikos Prezidentas, kuris pagal Konstitucijos 140 straipsnio 1 dalį įgaliotas vadovauti VGT[1950]; 2) Ministras Pirmininkas, kaip Vyriausybės vadovas, kuriam tiesiogiai pavaldūs krašto apsaugos ir kiti ministrai, kurių kompetencija susijusi su ginkluotųjų pajėgų tvarkymo klausimais; 3) Seimo Pirmininkas, kaip Seimo atstovas (be to, pagal Konstitucijos 89 str. Seimo Pirmininkas laikinai eina Respublikos Prezidento pareigas arba pavaduoja Respublikos Prezidentą, kai šis negali eiti savo pareigų); 4) krašto apsaugos ministras; 5) kariuomenės vadas.

Pabrėžtina, kad Konstitucijos 140 straipsnio 1 dalis galėtų būti aiškinama kaip nenustatanti VGT narių baigtinio sąrašo bei leidžianti įstatyme numatyti ir kitus valstybės pareigūnus, įeinančius į VGT (minėtieji penki valstybės pareigūnai pagal Konstitucijos 140 straipsnio 1 dalį tik „įeina“ į VGT ir, kaip minėta, VGT sudarymo tvarką turi nustatyti įstatymas). Tačiau VGT įstatyme kitų Tarybos narių nėra numatyta, bet yra nustatyta kitų valstybės pareigūnų kvietimo dalyvauti VGT posėdžiuose be balso teisės galimybė (VGT įstatymo 5 str. 4 ir 5 d.): paprastai į VGT posėdžius kviečiami Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pirmininkas, Valstybės saugumo departamento generalinis direktorius, užsienio reikalų ir vidaus reikalų ministrai[1951].

Pagal VGT įstatymo 5 straipsnio 1 dalį, VGT reguliarūs posėdžiai paprastai turi būti rengiami kartą per mėnesį (iš tikrųjų jie vyksta nereguliariai ir rečiau).

Teisę teikti klausimus svarstyti VGT turi visi penki jos nariai. Pagal VGT įstatymo 6 straipsnio 1 dalį, Tarybos nutarimai priimami visų jos narių balsų dauguma.

VGT kompetencija ir įgaliojimai. Pagal Konstitucijos 140 straipsnio 1 dalį, VGT yra skirta svarbiausiems valstybės gynybos klausimams svarstyti ir koordinuoti. Atrodytų, kad Tarybai priklausytų nagrinėti tik svarbiausius gynybos (krašto apsaugos) klausimus, susijusius su valstybės kariniu saugumu. Tačiau iš tikrųjų įstatymu VGT yra suteikta platesnė dalykinė kompetencija: ji apima svarbiausius viso nacionalinio saugumo, *inter alia*, svarbiausius pagrindinių vidaus ir užsienio politikos sričių, klausimus. VGT įstatymo 4 straipsnio 1 dalyje nurodytos Tarybos funkcijos, kurias galima suskirstyti į dvi grupes: 1) krašto apsaugos ir gynybos srities: rekomendacijos dėl tarptautinių sutarčių bei susitarimų gynybos ir kitais kariniais klausimais, dėl kariuomenės dalinių dislokavimo, dėl krašto apsaugos sistemos finansavimo, pagrindinių mobilizacijos, gynybos politikos ir kitų valstybės gynimo klausimų svarstymas (be to, prie šios srities funkcijų reikėtų priskirti VGT įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje nurodytas rekomendacijas Respublikos Prezidentui,

[1948] Valstybės gynimo tarybos įstatymas. *Valstybės žinios,* 1997, Nr. 41-992; 2000, Nr. 58-1711; 2012, Nr. 129-6464; TAR, 2020-07-15, Nr. 15771.

[1949] Šileikis, E. *Alternatyvi konstitucinė teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003, p. 547.

[1950] Vadovaudamas VGT, Respublikos Prezidentas turi šiuos įgaliojimus: kviečia VGT posėdžius, tvirtina jų darbotvarkę, pirmininkauja posėdžiuose ir pasirašo VGT nutarimus, skiria VGT sekretorių ir duoda jam pavedimus dėl VGT veiklos organizavimo (VGT įstatymo 5 str. 1, 2 ir 5 d., 6 str. 3 d., 9 str. 2 ir 3 d., 10 str. 1 ir 8 p.).

[1951] Taip pat žr. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo priedėlio 16 skyrių. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 2-16; 2003, Nr. 42-1922; 2004, Nr. 39-1270.

Seimui ir Vyriausybei dėl gynybos nuo ginkluotos agresijos organizavimo, karo padėties bei mobilizacijos); 2) viso nacionalinio saugumo srities: pagrindinių nacionalinio saugumo politikos principų ir krypčių (įskaitant nacionalinio saugumo strategijos nuostatas) svarstymas, nacionalinį saugumą užtikrinančių valstybės institucijų veiklos koordinavimas, krizių valdymo strateginių gairių nustatymas, žvalgybos informacijos poreikių ir prioritetų nustatymas bei jos vertinimas.

Toks VGT dalykinės kompetencijos išplėtimas įstatymu gali kelti abejonių jo atitikties Konstitucijos 140 straipsnio 1 daliai požiūriu, nes nei pagal konstituciškai apibrėžtą kompetenciją (svarbiausių valstybės gynybos klausimų svarstymas ir koordinavimas), nei pagal sudėtį Taryba nėra pritaikyta kitokiems nei svarbiausi krašto apsaugos (gynybos) klausimai svarstyti[1952]. Atsižvelgiant į tai, svarstytina VGT konstitucinės reformos galimybė pertvarkant ją į daugeliui šalių įprastą ir plačią nacionalinio saugumo sampratą atspindinčią Nacionalinio saugumo tarybą, kuri būtų konstituciškai įgaliota svarstyti ir koordinuoti visus svarbiausius nacionalinio saugumo klausimus ir kuri būtų platesnės nei VGT sudėties, t. y. sudaryta iš su šia sritimi susijusių svarbiausių civilių valstybės pareigūnų ir politikų.

Kadangi VGT pagal Konstitucijos 140 straipsnio 1 dalį turi tik kitų valstybės institucijų kompetencijai priklausančių klausimų svarstymo ir koordinavimo įgaliojimus, tai Taryba negali priimti privalomų ir tiesiogiai veikiančių sprendimų[1953]. Vis dėlto VGT nutarimai yra labai svarbūs politiškai, nes paprastai išreiškia bendrą aukščiausiųjų valstybės pareigūnų poziciją. Be to, VGT yra svarbiausia Respublikos Prezidento patariamoji institucija jam sprendžiant pagrindinius valstybės gynimo klausimus. Kita vertus, pabrėžtina, kad pagal Konstituciją Respublikos Prezidentas nėra įpareigotas privalomai konsultuotis dėl tokių sprendimų su kitais VGT nariais.

5. Karo padėtis, nepaprastoji padėtis, mobilizacija

Konstitucijos 142, 144 ir 145 straipsniuose yra įtvirtinti dviejų ypatingų valstybės apsaugos (gynimo) priemonių – karo ir nepaprastosios padėties – pagrindai. Išsamiau karo ir nepaprastosios padėties teisinius režimus reguliuoja specialūs įstatymai[1954].

Karo ir nepaprastosios padėties konstituciniai institutai turi daug panašumų, bet nėra tapatūs[1955]. Pirma, panaši yra karo ir nepaprastosios padėties paskirtis – užtikrinti valstybės apsaugą nuo jos egzistencijai iškilusių grėsmių. Tačiau skiriasi karo ir nepaprastosios padėties įvedimo pagrindas: karo padėtis pagal Konstitucijos 142 straipsnį įvedama

[1952] Ypač abejotinas demokratinės civilinės karinių ir sukarintų valstybės institucijų kontrolės principo požiūriu yra kariuomenės vado dalyvavimas VGT nario teisėmis svarstant kitus nei gynybos nacionalinio saugumo klausimus.

[1953] Pagal VGT įstatymo 7 straipsnio 3 dalį, Tarybos nutarimai klausimais, kurie pagal Konstituciją ir įstatymus priklauso Respublikos Prezidento, Seimo ar Vyriausybės kompetencijai, yra rekomendaciniai. Pagal to paties straipsnio 1 dalį, VGT nutarimai privalomai svarstomi pagal kompetenciją atitinkamose valstybės valdymo institucijose, o Taryba turi būti informuojama apie svarstymo rezultatus ir priimtus sprendimus. VGT įstatymo 8 straipsnyje nustatyta, kad Tarybos sprendimai įgyvendinami Respublikos Prezidento dekretais, Vyriausybės nutarimais, ministrų ir kitų valstybės valdymo institucijų vadovų įsakymais bei įmonių, įstaigų ir organizacijų teisės aktais.

[1954] Karo padėties įstatymas (*Valstybės žinios*, 2000, Nr. 52-1482; TAR, 2020-07-16, Nr. 15863); Nepaprastosios padėties įstatymas (*Valstybės žinios,* 2002, Nr. 64-2575; 2003, Nr. 38-1661, Nr. 381713; 2005, Nr. 67-2399; 2006, Nr. 72-2692; 2010, Nr. 13-618, Nr. 48-2304; 2011, Nr. 72-3469; 2012, Nr. 122-6112; TAR, 2015-03-27, Nr. 04364; TAR, 2016-06-23, Nr. 17529; TAR, 2018-01-23, Nr. 01018; TAR, 2019-07-03, Nr. 10927; TAR, 2019-12-19, Nr. 20650; TAR, 2020-04-30, Nr. 09206; TAR, 2020-05-22, Nr. 10912; TAR, 2020-07-16, Nr. 15877; TAR, 2020-12-29, Nr. 28942).

[1955] Šileikis, E. *Alternatyvi konstitucinė teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003, p. 562–564.

dėl išorinių karinių grėsmių (kilus grėsmei valstybės suverenumui ar teritorijos vientisumui dėl ginkluoto užpuolimo ar jo grėsmės arba prireikus vykdyti valstybės tarptautinius įsipareigojimus, susijusius su ginkluotųjų pajėgų panaudojimu), o nepaprastoji padėtis pagal Konstitucijos 144 straipsnį įvedama dėl socialinio, gamtinio ar techninio pobūdžio vidaus grėsmių (iškilus grėsmei valstybės konstitucinei santvarkai ar visuomenės rimčiai, pvz., dėl masinių riaušių, didžiulių potvynių ar gaisrų, didelio masto avarijos pavojingame objekte ir pan.).

Praktika skelbiant nepaprastąją padėtį nėra vienareikšmiška. Viena vertus, ji neskelbta 2020–2021 metais siekiant suvaldyti COVID-19 pandemiją, nors kai kurie Vyriausybės nutarimu taikyti asmenų judėjimo ribojimai prilygo nepaprastajai padėčiai būdingoms žmogaus teisių ribojimo priemonėms; ilgą laiką 2021 metais nepaprastoji padėtis nebuvo skelbiama net Lietuvos pasienio su Baltarusija zonoje tada, kai ten iš tikrųjų kilo grėsmė visuomenės rimčiai dėl tos šalies režimo organizuoto masinio migrantų iš trečiųjų šalių plūdimo į Lietuvą (migrantų ir kitų asmenų teisių ribojimai, kurie prilygo nepaprastajai padėčiai būdingoms asmens ir judėjimo laisvių ribojimo priemonėms, buvo nustatyti užsieniečių teisinę padėtį ir krašto apsaugos veiklą reglamentuojančiais įstatymais bei vidaus reikalų ministro įsakymais). Kita vertus, abejotina, ar dėl Rusijos ir Baltarusijos agresijos 2022 metais kilo tokia grėsmė visuomenės rimčiai, kad reikėjo įvesti nepaprastąją padėtį, kurios metu iš esmės netaikomi jokie žmogaus teisių ribojimai (iš ją paskelbusių ir jos režimą nustačiusių teisės aktų matyti, kad nepaprastoji padėtis motyvuojama ne tiek konstituciniu grėsmės visuomenės rimčiai pagrindu, kiek grėsme pirmaeiliams Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo interesams[1956]).

Antra, panašios pagal turinį yra karo ir nepaprastosios padėties metu taikomos ypatingosios (nepaprastosios) priemonės. Pirmiausia tai – laikini žmogaus teisių ir laisvių suvaržymai: pagal Konstitucijos 145 straipsnį, karo ir nepaprastosios padėties metu gali būti apribojamos teisės ir laisvės, nurodytos Konstitucijos 22, 24, 25, 32, 35 ir 36 straipsniuose, t. y. privataus gyvenimo neliečiamybė (pvz., taikoma asmens susižinojimo kontrolė be teismo sankcijos), būsto neliečiamybė (pvz., asmens būsto panaudojimas be jo sutikimo valstybės reikmėms), saviraiškos laisvė (pvz., įvedama cenzūra), kilnojimosi laisvė (pvz., įvedama komendanto valanda, nustatomi draudimai lankytis tam tikrose teritorijose ir išvykti iš šalies, taikomas priverstinis gyventojų evakavimas), politinių partijų ir asociacijų laisvė (pvz., sustabdoma tam tikrų politinių partijų ir asociacijų veikla), susirinkimų laisvė (pvz., draudžiami taikūs susirinkimai). Pabrėžtina, kad negali būti nustatyti tokių pagrindinių asmeninių teisių ir laisvių ribojimai, kaip teisė į gyvybę, apsaugą nuo kankinimų ir nežmoniško elgesio, vergijos, laisvės suvaržymo dėl sutartinių prievolių nevykdymo, teisė būti pripažintu teisinių santykių subjektu, minties, sąžinės ir religijos laisvė, taip pat negali būti nukrypta nuo *nullum crimen sine lege* ir *nulla poena sine lege* principų[1957]. Žmogaus teises ir laisves varžančių priemonių pobūdis karo ir nepaprastosios padėties metu taip pat turi panašumų ir skirtumų: šios priemonės yra panašios tuo, kad turi atitikti bendrus

[1956] Žr. Respublikos Prezidento 2022 m. vasario 24 d. dekretą „Dėl nepaprastosios padėties paskelbimo“ (TAR, 2022-02-24, Nr. 3442), Seimo 2022 m. kovo 10 d. nutarimą „Dėl nepaprastosios padėties įvedimo“ (TAR, 2022-03-10, Nr. 4618), Seimo 2022 m. balandžio 21 d. nutarimą „Dėl nepaprastosios padėties įvedimo“ (TAR, 2022-04-21, Nr. 8050).

[1957] Tokius elementarių žmogaus teisių bei laisvių ribojimo draudimus net ir karo bei nepaprastosios padėties metu nustato ir Lietuvos Respublikos tarptautiniai įsipareigojimai pagal Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto (*Valstybės žinios*, 2002, Nr. 77-3288) 4 straipsnį bei Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (*Valstybės žinios*, 2011, Nr. 156-7390) 15 straipsnį.

žmogaus teisių ribojimo teisėtumo reikalavimus, t. y. jos turi būti būtinos ir proporcingos atsižvelgiant į padėties kritiškumą ir siekiamus tikslus (todėl, pavyzdžiui, karo ir nepaprastoji padėtis gali būti įvedama visoje šalies teritorijoje arba tik tam tikroje jos dalyje); karo padėties metu jos yra karinio pobūdžio ir taikomos pirmiausia karinių institucijų (pavyzdžiui, karinė cenzūra, karinis patruliavimas), o nepaprastosios padėties metu jas taiko pirmiausia policijos ir kitos viešosios tvarkos palaikymo institucijos.

Kitos karo ir nepaprastosios padėties metu taikomos ypatingosios (nepaprastosios) priemonės yra valstybės valdymo pertvarkymas ir ūkinės veiklos reguliavimas pagal karo ar nepaprastosios padėties poreikius. Karo padėties metu prireikus gali būti įvesti ypatingus įgaliojimus turintys karo lauko teismai (tai suponuoja Konstitucijos 111 str. 3 d.[1958]), taip pat įvedama karinė valstybės administracija ir skiriami karo komendantai, turintys teisę duoti privalomus nurodymus jų veiklos teritorijoje veikiančioms valdžios institucijoms ar net jas pakeisti. Ir karo, ir nepaprastosios padėties metu savivaldybėse gali būti įvestas tiesioginis valdymas, duodami privalomi užsakymai ūkio subjektams ir ribojama jų veikla, nustatomi privalomi darbai gyventojams.

Trečia, ir karo, ir nepaprastoji padėtis yra laikino pobūdžio ypatingosios priemonės, t. y. jos turi trukti tik tol, kol yra būtinos valstybės egzistencijai iškilusioms grėsmėms panaikinti. Tačiau Konstitucijos 144 straipsnio 1 dalyje yra nustatyta maksimali nepaprastosios padėties trukmė – iki 6 mėnesių, taip suponuojant valstybės pareigą per šį laikotarpį pašalinti grėsmes jos konstitucinei santvarkai ar visuomenės rimčiai (jei tai nepavyktų, nepaprastosios padėties įvedimo klausimas turėtų būti sprendžiamas iš naujo). Maksimali karo padėties trukmė nėra nustatyta ir priklauso tik nuo to, kada išorinė karinė grėsmė bus atremta ar išnyks; atsižvelgiant į tai, Konstitucijos 143 straipsnyje taip pat numatyta seimo, Respublikos Prezidento ir savivaldybių tarybų įgaliojimų pratęsimo karo veiksmų metu galimybė, kai dėl tokios padėties negali būti surengti eiliniai rinkimai.

Konstitucijos 142 straipsnyje taip pat įtvirtintas mobilizacijos institutas. Tai – dar viena karinio pobūdžio ypatingoji priemonė, papildanti karo padėties teisinį režimą. 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarime[1959] Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad „mobilizacijos samprata visuotinai interpretuojama kaip reiškianti valstybės valdymo, ūkio sistemos, ginkluotųjų pajėgų parengimą karo padėčiai, *inter alia*, šaukiant valstybės piliečius į ginkluotąsias pajėgas, kai kyla valstybės ginkluoto užpuolimo grėsmė arba prasideda karas. Pagal Konstituciją, *inter alia*, jos 139, 142 straipsnius, mobilizacijos paskirtis yra organizuoti valstybės gynimą nuo užsienio ginkluoto užpuolimo. Viena iš mobilizacijos užtikrinimo priemonių yra piliečių šaukimas atlikti privalomąją karo tarnybą“. Taigi, be piliečių šaukimo atlikti privalomąją karo tarnybą, mobilizacija taip pat suponuoja valstybės valdymo, savivaldybių ir ūkio sistemos pertvarkymą karo padėčiai, t. y. iš anksto mobilizacijos planuose numatytų karo meto valstybės ir savivaldybių institucijų bei pareigūnų funkcijų atlikimą, ūkio subjektų veiklos reguliavimą ir ribojimą, privalomus užsakymus ūkio subjektams, privalomus darbus gyventojams, tam tikrų daiktų rekviziciją ar laikiną paėmimą valstybės poreikiams ir pan.

Atsižvelgiant į valstybės gynybos poreikius mobilizacija gali būti visuotinė ir dali-

[1958] Pagal ją „teismai su ypatingais įgaliojimais taikos metu Lietuvos Respublikoje negali būti steigiami“, tad atrodytų, jog yra galimybė steigti ypatingus įgaliojimus turinčius karo lauko teismus karo padėties metu, tačiau galiojančioje Karo padėties įstatymo redakcijoje tokia galimybė nebėra numatyta.

[1959] Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 115-4888.

nė. Mobilizacijos ir demobilizacijos tvarką bei priemones reguliuoja Lietuvos Respublikos mobilizacijos ir priimančiosios šalies paramos įstatymas[1960]. Atsižvelgiant į Lietuvos narystės NATO ir ES įsipareigojimus, šiame įstatyme taip pat reguliuojami panašūs į mobilizacijos priimančiosios šalies paramos teikimo sąjungininkų ginkluotosioms pajėgoms santykiai, kai Lietuvos valstybės institucijos ir ūkio subjektai turi atlikti specifines prekių, paslaugų ir darbų teikimo į Lietuvą atvykusioms kitų šalių ginkluotosioms pajėgoms funkcijas.

Karo padėčiai, nepaprastajai padėčiai ir mobilizacijai, kaip ypatingoms valstybės gynimo (apsaugos) priemonėms, taikoma ypatinga paskelbimo tvarka: Seimo nutarimai ir Respublikos Prezidento dekretai nedelsiant oficialiai skelbiami Teisės aktų registre (jei tai įmanoma) ir visuomenės informavimo priemonėse; Seimo nutarimas dėl šių priemonių taikymo įsigalioja iš karto nuo tokio paskelbimo bet kuriuo iš šių būdų, o Respublikos Prezidento dekretas dėl šių priemonių taikymo įsigalioja nuo jo pasirašymo[1961]. Kitaip šios valstybės gynimo (apsaugos) priemonės galėtų būti beprasmiškos, nes nesudarytų galimybės veiksmingai ir laiku reaguoti į iškilusią grėsmę valstybės egzistencijai.

6. Karo ir alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba

Karo ir alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos pagrindai įtvirtinti Konstitucijos 139 straipsnyje. Konstitucijos 139 straipsnio 1 dalyje nustatyta kiekvieno Lietuvos Respublikos piliečio teisė ir pareiga ginti Lietuvos valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo, o 2 dalyje – Lietuvos Respublikos piliečių pareiga atlikti karo ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą. Šios konstitucinės nuostatos sudaro karo prievolės – privalomosios karo ar alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos – instituto pagrindą. Taigi pagal Konstituciją yra nustatytos dvi privalomosios tarnybos rūšys: privalomoji karo tarnyba, suponuojanti privalomą karinį Lietuvos Respublikos piliečių rengimą, ir alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba, suponuojanti privalomą tokių piliečių rengimą krašto apsaugos poreikiams, kurie dėl religinių ar pacifistinių įsitikinimų negali atlikti tarnybos su ginklu (t. y. privalomąją karo tarnybą pakeičianti alternatyvi neginkluota krašto apsaugos tarnyba). Privalomąją karo ir alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą išsamiau reguliuoja Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymas[1962].

Kita vertus, privalomoji karo tarnyba pagal Konstituciją nėra vienintelė karo tarnybos rūšis. Konstitucijos 139 straipsnio 3 dalis numato plačią įstatymų leidėjo diskreciją reguliuoti krašto apsaugą, *inter alia*, karo tarnybą[1963], o Konstitucijos 141 straipsnyje

---

[1960] Mobilizacijos ir priimančios šalies paramos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 116-2695; TAR, 2020-07-16, Nr. 15862.

[1961] Žr. Teisėkūros pagrindų įstatymo (*Valstybės žinios*, 2012, Nr. 110-5564; Nr. 132-6642; 2013, Nr. 76-3832; TAR, 2014-12-22, Nr. 20435; TAR, 2015-03-18, Nr. 03950; TAR, 2018-12-18, Nr. 20716; TAR, 2019-05-31, Nr. 08731; TAR, 2019-06-25, Nr. 10162; TAR, 2020-06-11, Nr. 12791; TAR, 2020-06-25, Nr. 13961; TAR, 2020-06-29, Nr. 14360; TAR, 2020-07-10, Nr. 15503; TAR, 2020-07-16, Nr. 15880; TAR, 2022-01-04, Nr. 00065) 24^5 straipsnį.

[1962] Karo prievolės įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 106-2427; 2011, Nr. 86-4150; TAR, 201504-20, Nr. 06032; TAR, 2015-07-01, Nr. 10509; TAR, 2016-04-26, Nr. 10421; TAR, 2016-06-23, Nr. 17527; TAR, 2016-07-13, Nr. 20281; TAR, 2016-11-15, Nr. 26837; TAR, 2017-05-30, Nr. 09161; TAR, 2017-07-04, Nr. 2017-11471; TAR, 2017-07-11, Nr. 11956; TAR, 2017-12-29, Nr. 21597; TAR, 2018-06-06, Nr. 09478; TAR, 2018-12-28, Nr. 21820; TAR, 2019-12-27, Nr. 21312; TAR, 2020-05-22, Nr. 10907; TAR 2020-07-15, Nr. 15767; TAR, 2020-07-16, Nr. 15868.

[1963] 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarime (*Valstybės žinios*, 2009, Nr. 115-4888) Konstitucinis Teismas konstatavo, kad įstatymų leidėjas gali nustatyti karo tarnybos rūšis, privalomosios karo tarnybos formas, amžiaus, sveikatos ir kitus reikalavimus karo tarnybos subjektams, karo tarnybos atlikimo tvarką, atleidimo nuo privalomosios karo tarnybos sąlygas, susijusias su aplin-

vartojama tikrosios karo tarnybos sąvoka suponuoja, kad įstatymo gali būti nustatytos ir kitos nei privalomoji karo tarnybos rūšys, pavyzdžiui, profesinė ar savanorių karo tarnyba[1964]. 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarime[1965] Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad konstitucinė privalomosios karo tarnybos samprata negali būti tapatinama su tikrosios karo tarnybos sąvoka, o Konstitucijos 139 straipsnis negali būti interpretuojamas kaip reiškiantis, kad kariuomenė turi būti organizuota tik privalomosios karo tarnybos pagrindu, t. y. jis nedraudžia kariuomenės organizuoti ir įstatymo numatytos profesinės bei savanorių karo tarnybos pagrindu (tai jokiu būdu nereiškia, kad įstatymų leidėjas prireikus negali numatyti ir kitų karo tarnybos rūšių). Reguliuodamas krašto apsaugos, *inter alia*, karo tarnybos ir kariuomenės organizavimo, klausimus, įstatymų leidėjas turi atsižvelgti į geopolitinę situaciją ir kitus veiksnius, darančius įtaką valstybės saugumui, t. y. įvertinti galimas grėsmes valstybės saugumui, ilgalaikius politinius procesus, valstybės dalyvavimą valstybių tarpusavio pagalbos organizacijose, valstybės tarptautinius įsipareigojimus saugumo užtikrinimo, taikos palaikymo misijose ir pan. (minėtasis Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimas ir 2015 m. lapkričio 4 d. nutarimas[1966]). Tai, *inter alia*, reiškia galimybę nustatyti kitokį kariuomenės dydį ir jos organizavimo būdą (pvz., kariuomenės sudarymą vien ar daugiausia profesinės ir savanorių karo tarnybos pagrindu) Lietuvai būnant NATO nare, kai kolektyvinės gynybos įsipareigojimai pagal Šiaurės Atlanto Sutarties 5 straipsnį laiduoja, kad Lietuvos valstybė užsienio ginkluoto užpuolimo atveju neturės gintis viena, o bus ginama ir kitų NATO narių (jeigu, suprantama, geopolitinė situacija yra gera ir agresijos tikimybė yra maža[1967]).

Tačiau įstatymų leidėjo diskrecija reguliuoti karo (ir alternatyviąją krašto apsaugos) tarnybą ir jos formas nėra beribė. Ją riboja konstitucinė Lietuvos kariuomenės paskirtis saugoti ir ginti valstybę bei jos piliečius nuo užsienio ginkluoto užpuolimo, taip pat konstitucinė karo ir alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos (karo prievolės) instituto paskirtis. Pirma, kad ir kokios karo tarnybos rūšies (ar kelių iš jų) pagrindu būtų sudaryta kariuomenė, ji turi būti pajėgi atlikti valstybės gynybos funkcijas: minėtajame 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarime Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad „Lietuvos Respublika, tiek siekdama apsaugoti Konstitucijoje *expressis verbis* įtvirtintas vertybes – valstybės nepriklausomybę, teritorijos neliečiamybę, konstitucinę santvarką, tiek vykdydama iš tarptautinių sutarčių kylančius konstituciškai pagrįstus įsipareigojimus, privalo krašto apsaugos sistemą, *inter alia*, karo tarnybą, organizuoti taip, kad valstybė turėtų gerai parengtų, reguliarių, pasirengusių operatyviai reaguoti į grėsmes valstybės saugumui ir galinčių daly-

---

kybėmis, dėl kurių piliečiai negali atlikti tokios tarnybos (amžius, sveikatos būklė ir kt.).

[1964] Profesinė karo tarnyba yra savanoriška nuolatinė atlygintina karo tarnyba, o savanorių karo tarnyba – savanoriška nenuolatinė karo tarnyba atsitraukiant nuo pagrindinio darbo ar užsiėmimo. Išsamiau šias karo tarnybos rūšis reguliuoja Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas (*Valstybės žinios*, 1998, Nr. 49-1325; 1999, Nr. 11-246, Nr. 64-2069; 2000, Nr. 92-2858; 2002, Nr. 102-4550; 2003, Nr. 32-1308, Nr. 91(1)-4106; 2004, Nr. 169-6215; 2005, Nr. 143-5183; 2006, Nr. 72-2679; 2008, Nr. 38-1377; 2009, Nr. 29-1142, Nr. 95-4035; 2010, Nr. 63-3099; 2011, Nr. 462155, Nr. 72-3466, Nr. 86-4151; 2012, Nr. 129-6466, Nr. 135-6875; TAR, 2014-12-29, Nr. 20786; TAR, 2015-05-07, Nr. 06839; TAR, 2016-06-30, Nr. 17982; TAR, 2016-11-15, Nr. 26833; TAR, 2017-05-30, Nr. 09160; TAR, 2018-06-30, Nr. 10965; TAR, 2018-12-28, Nr. 21824; TAR, 2019-12-27, Nr. 21313; TAR, 2020-07-16, Nr. 15869; TAR, 2020-11-20, Nr. 24565; TAR, 2021-06-30, Nr. 14794; TAR, 2021-11-25, Nr. 24297).

[1965] Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 115-4888. Tai pakartota Konstitucinio Teismo 2015 m. lapkričio 4 d. nutarime. TAR, 2015-11-04, Nr. 17587.

[1966] Konstitucinio Teismo 2015 m. lapkričio 4 d. nutarimas. TAR, 2015-11-04, Nr. 17587.

[1967] 2014 metais, prasidėjus Rusijos agresijai prieš Ukrainą ir dėl to išaugus grėsmėms Lietuvos saugumui, nuspręsta atnaujinti šaukimą į privalomąją karo tarnybą.

vauti kolektyvinės gynybos operacijose, taikos palaikymo misijose ir pan. karo tarnybos pagrindu sudarytų junginių“[1968].

Antra, konstitucinė piliečių pareiga atlikti karo ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą nėra savitikslė – ji yra tiesiogiai susijusi su pareiga ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo (minėtasis Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimas). Vadinasi, karo (ir alternatyviosios krašto apsaugos) tarnybos konstitucinė paskirtis – užtikrinti tinkamą piliečių pasirengimą ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo ir jos gynimą. Todėl pagal Konstituciją karo tarnybos teisinis reguliavimas turi, atsižvelgiant į galimas grėsmes valstybės saugumui, užtikrinti tinkamą valstybės gynimą nuo užsienio ginkluoto užpuolimo, *inter alia*, tinkamą piliečių parengimą ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo[1969].

Trečia, atsižvelgiant į tai, kad pagal Konstitucijos 139 straipsnio 1 dalį Lietuvos valstybės gynimas nuo užsienio ginkluoto užpuolimo yra kiekvieno Lietuvos Respublikos piliečio teisė ir pareiga, įstatymų leidėjas turi ribotą diskreciją atleisti piliečius nuo konstitucinės pareigos atlikti karo ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą vykdymo: kaip aišku iš minėtojo Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimo, reguliuodamas karo tarnybos santykius, įstatymų leidėjas gali nustatyti tik tokius atleidimo nuo privalomosios karo tarnybos pagrindus, kurie būtų susiję su objektyviomis aplinkybėmis, dėl kurių piliečiai negali atlikti tokios tarnybos (t. y. amžius, sveikatos būklė ir kt.). Be kita ko, šiuo aspektu reguliuojant karo ir alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos santykius, turi būti paisoma konstitucinio asmenų lygiateisiškumo principo: pavyzdžiui, žmogaus tikėjimas negali būti pagrindas atleisti jį nuo konstitucinių piliečio pareigų valstybei, *inter alia* nuo Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos pareigos atlikti karo arba alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą[1970].

Ketvirta, nors įstatymų leidėjas turi plačią diskreciją reguliuoti karo tarnybą, jis turi nustatyti specifinius karo tarnybos ypatumus, kylančius iš konstitucinės šios tarnybos paskirties užtikrinti pasirengimą ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo ir jos gynimą[1971]. Pavyzdžiui, turi būti užtikrinamas tam tikras (profesinei karo tarnybai – nuolatinis) kovinės parengties palaikymas ir su tuo susijęs ypatingas tarnybos atlikimo režimas (*inter alia*, karo tarnybos laiko, jos nepertraukiamumo ir mobilumo ypatumai, griežto hierarchinio pavaldumo karių tarpusavio santykiai, karių laipsnių sistema, drausminės atsakomybės specifika), ypatingas karių teisinis statusas, apimantis specifinius jų įgaliojimus (*inter alia*, susijusius su karinės jėgos naudojimu), specifiniai kariams keliami

---

[1968] Taip pat žr. Konstitucinio Teismo 2015 m. lapkričio 4 d. nutarimą (TAR, 2015-11-04, Nr. 17587), kuriame pakartota, kad „iš Konstitucijos, *inter alia*, jos 3, 139, 141, 142 straipsnių nuostatų, įstatymų leidėjui atsiranda pareiga nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad Lietuvos Respublika turėtų reguliarią, gerai organizuotą kariuomenę, pajėgią vykdyti konstitucines funkcijas“.

[1969] Minėtajame 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarime Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad „priešingu atveju, t. y. tinkamai neparengus piliečių vykdyti konstitucinę pareigą ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo, *inter alia,* ne tik kiltų nepamatuotai didelė grėsmė piliečių, pašauktų ginti savo šalį nuo užsienio ginkluoto užpuolimo, bet tam tinkamai neparengtų, sveikatai ir (ar) gyvybei, bet ir apskritai tokie piliečiai negalėtų atlikti iš Konstitucijos jiems kylančios priedermės ginti savo valstybę ir taip būtų paneigta Konstitucijos 139 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta pareiga“. Minėtajame Konstitucinio Teismo 2015 m. lapkričio 4 d. nutarime pabrėžta, kad „Konstitucijai neprieštarautų tik toks krašto apsaugos sistemos, *inter alia*, karo tarnybos, teisinis reguliavimas, kuris būtų nustatytas atsižvelgiant į galimas grėsmes valstybės saugumui ir užtikrintų valstybės gynimą nuo užsienio ginkluoto užpuolimo, *inter alia*, tinkamą piliečių parengimą ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo“.

[1970] Konstitucinio Teismo 2017 m. liepos 4 d. nutarimas. TAR, 2017-07-04, Nr. 11471.

[1971] Konstitucinio Teismo 2015 m. lapkričio 4 d. nutarimas. TAR, 2015-11-04, Nr. 17587.

reikalavimai (*inter alia*, susiję su jų lojalumu Lietuvos valstybei, amžiumi, sveikatos būkle, taip pat išsilavinimu, fiziniu pasirengimu, moralinėmis savybėmis ir pan.), tam tikri jiems taikomi apribojimai ir draudimai[1972], taip pat specialios socialinės ir kitos garantijos, specialus teisinis reguliavimas teisės aktais (statutais), kuriais nustatoma karo tarnybos atlikimo tvarka ir sąlygos. Pavyzdžiui, atsižvelgiant į karo tarnybos konstitucinę svarbą ir siekiant nustatyti veiksmingą karo tarnybos organizavimą, galimos specialios garantijos piliečiams, atlikusiems karo tarnybą, kuriomis būtų skatinama atlikti tokią tarnybą ir palengvinti ją atlikusių piliečių socialinę ir ekonominę integraciją[1973]. Kita vertus, specialios garantijos negali virsti nepagrįstomis atlikusių karo tarnybą piliečių privilegijomis, kurios diskriminuotų dėl objektyvių aplinkybių (*inter alia* sveikatos būklės, amžiaus) ar dėl lyties pagal įstatymą atleistus nuo karo prievolės piliečius, taip pat piliečius, kuriems įstatymo nustatytais pagrindais ir tvarka privalomoji karo ar alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba atidėta (ar jie paleisti iš tokios tarnybos anksčiau laiko) dėl sveikatos būklės ar kitų svarbių asmeninių, šeimos ar visuomeninių aplinkybių[1974].

Pabrėžtina, kad konstitucinė piliečių pareiga atlikti karo ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą ir pasirengti ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo gali būti įgyvendinama įvairiomis formomis, kurių įvairovę suponuoja valstybės gynybos priemonių įvairovė. Kaip minėtajame 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarime pabrėžė Konstitucinis Teismas, pasirengimas ginti valstybę negali būti suprantamas tik kaip tarnyba kariniam parengimui įgyti ir yra „gana plati sąvoka“, t. y. „šalies gynybos poreikiai ir priemonės gali būti labai įvairūs, apimantys ne tik kariuomenės ir ginkluotės didinimą siekiant sustiprinti valstybės karinę galią, bet ir su ginkluota gynyba tiesiogiai nesusijusias informacines-technologines, gamybines ir kitas panašaus pobūdžio priemones, tam tikru aspektu lemiančias valstybės karinės galios stiprinimą“. Atsižvelgdamas į tai, Konstitucinis Teismas tame pačiame nutarime pabrėžė, kad iš Konstitucijos įstatymų leidėjui atsiranda pareiga nustatyti veiksmingas piliečių, turinčių pareigą atlikti privalomąją karo (ar alternatyviąją krašto apsaugos) tarnybą, parengimo ginti valstybę priemones, užtikrinančias tinkamą piliečių parengimą atlikti konstitucinę pareigą ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo (*inter alia*, mobilizacijos atveju). Be ilgesnio laikotarpio privalomosios karo tarnybos, tokių priemonių pavyzdžiais galėtų būti privalomi kariniai mokymai, dalyvavimas atitinkamos organizacijos, priskiriamos krašto apsaugos sistemai (pvz., Lietuvos šaulių sąjungos), veikloje, visuotiniai krašto apsaugos sistemos renginiai ir pan.

[1972] Pavyzdžiui, Konstitucinio Teismo 2015 m. lapkričio 4 d. nutarime konstatuota, kad konstitucinė karo tarnybos paskirtis, kario statuso ypatumai, ypatingas šios tarnybos pobūdis ir kitos svarbios aplinkybės, susijusios su valstybės gynimo ir saugumo užtikrinimu bei valstybės prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų vykdymu, suponuoja įstatymų leidėjo diskreciją profesinės karo tarnybos karių veiklai nustatyti ir kitokius apribojimus, nei būtini pagal Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalį ir 141 straipsnį.

[1973] Konstitucinio Teismo 2018 m. birželio 6 d. nutarimas. TAR, 2018-06-06, Nr. 9478.

[1974] *Ibidem*.